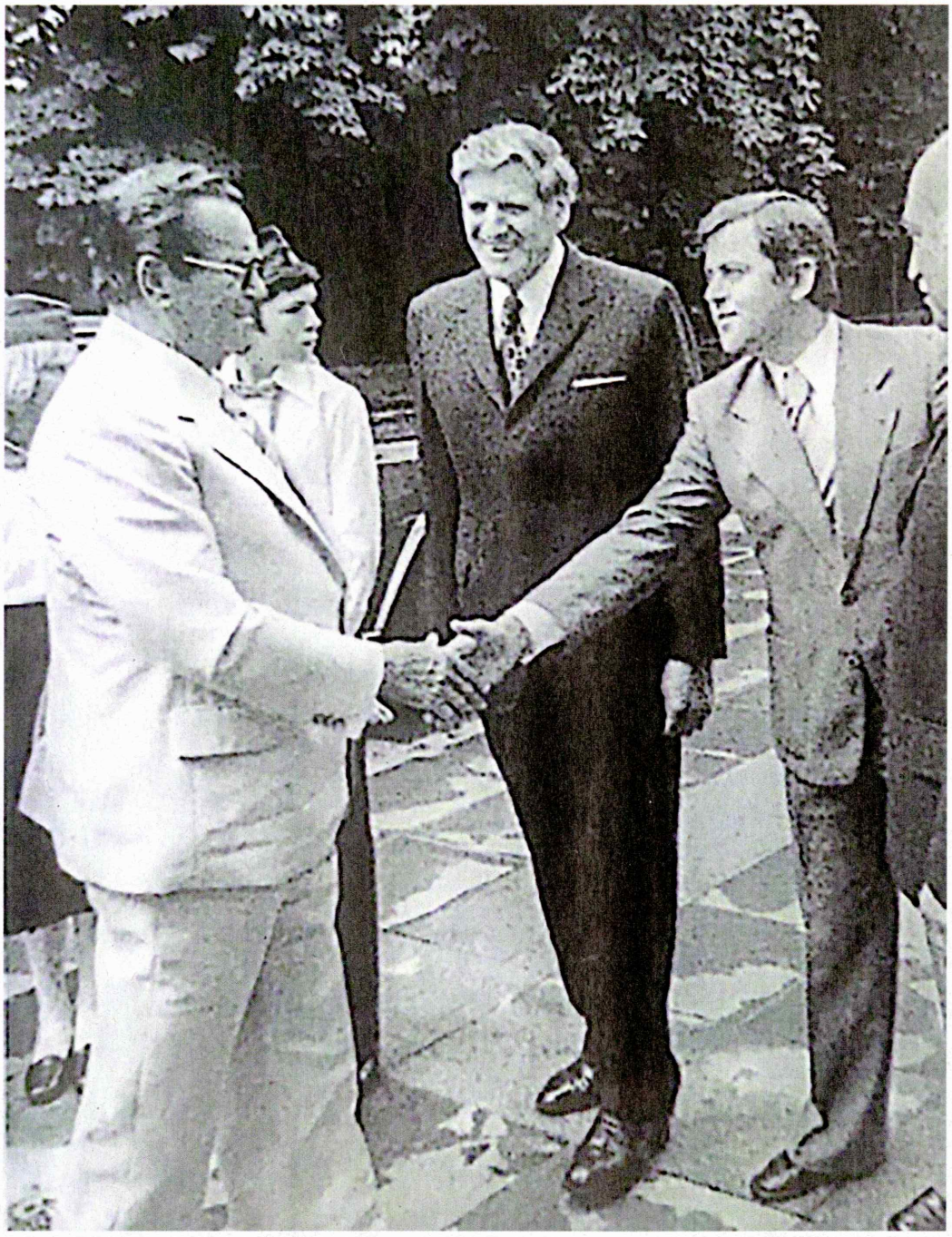
Milan Kučan – prejemnik udbovskih poročil

»V knjigi Milana Kučana seveda ne obravnavam kot žrtve tajne policije, pač pa kot prejemnika številnih njenih poročanj in v obdobju 1986 do 1989 celo kot njenega političnega poveljnika,« zapiše Igor Omerza v nedavno izdani knjigi z naslovom Milan Kučan in Udba.

Tito in **Milan Kučan** na Brdu leta 1978

Petra Janša | Montaža Demokracija, MNZS/Nace Bizilj, Wikipedia, Google Maps; F.A. BOBO/Bor Slana, Srđan Živulović

V knjigi s podnaslovom Kronologija tajnega poročanja in pojavljanja (1969–1990) je publicistu Igorju Omerzi kljub uničevanju arhivov Udbe v času demokratične spremembe leta 1990 oziroma kulturnega genocida, kot ga poimenuje Omerza – tega sta zapovedala šef tajne politične policije Ivan Eržen 7. 3. 1990 in notranji minister Tomaž Ertl 19. 4. 1990, to je le 11 dni po zmagi Demosa – , uspelo nazorno prikazati vso zločinsko razsežnost početja komunistične tajne policije Udbe oziroma Službe državne varnosti. Ta je bila v službi komunistov in je zanje podrobno zbirala informacije o vseh tistih, ki so jim bili kakorkoli nevarni. Poročila je pošiljala najvišjim predstavnikom komunističnega režima in med njimi je bil od svojih mladih let naprej tudi Milan Kučan.

> Milan Kučan se je leta 1976 prvič pojavil v udbovskih dokumentih z imenom in priimkom kot nastopajoča oseba.

Kučan bil tajno / udbovsko / tožilsko brifiran

Omerza tako kronološko spremlja, kako se v operativnih oziroma terenskih poročilih tajnih političnih policajev zadnji partijski šef pojavlja kot osebnost, o kateri se govori, premišljuje in se analizira. »In govorjenje o Kučanu ter tajno udbovsko povzemanje tega je pravzaprav zelo ugodno za sliko o njem, predvsem v obdobju razpadanja socialistične Jugoslavije,« je prepričan Omerza. Dodal pa je, da je malo manj ugodno dejstvo, da je bil »Milan Kučan pomemben in celo nekaj let najpomembnejši slovenski komunistični politik, ki je bil tajno / udbovsko / tožilsko brifiran (tudi s pomočjo 'stenskih' mikrofonov in telefonskega prisluškovanja, zalezovanja, tajnih preiskav in tajnega fotografiranja, poštne kontrole, ovaduhov itn.) o domačih, zamejskih in emigrantskih demokratih, domačih in tujih novinarjih, duhovnikih ter odvrženih slovenskih in jugoslovanskih komunistih«. Med žrtvami se znajde sam avtor knjige Igor Omerza, žrtve udbovskega zalezovanja pa so tudi Viktor Blažič, Drago Jančar, Janez Janša, Jože Pučnik, Ljubo Sirc, Alojz Rebula, Boris Pahor, Rudi Šeligo, Hubert Požarnik, Alenka Puhar, Vinko Ošlak, Alojzij Šuštar, Jože Pogačnik (nadškof), Tone Stres, Ivan Štuhec, Franc Rode pa celo Jaša Zlobec, Igor Bavčar, Milovan Đilas, Edvard Kocbek, Mile Šetinc, Aleksander Ranković in številni drugi.

Razlika med registriranim virom in sodelavcem Udbe

Slovenska Udba je imela vodstveno upravo vseskozi v Ljubljani v zgradbi ministrstva za notranje zadeve in v zadnjem

Slovenska Udba je imela vodstveno upravo vseskozi v Ljubljani v zgradbi ministrstva za notranje zadeve in v zadnjem obdobju trinajst operativnih centrov po Sloveniji.

obdobju trinajst operativnih centrov po Sloveniji. V upravi je bilo več oddelkov, ki so dnevno prejemali operativna ali terenska poročila iz vse Slovenije, dokumente iz Beograda in iz druhih jugoslovanskih republik ter obeh pokrajin. Analitiki desetega oddelka Udbe in analitiki posebne Uprave za analitiko notranjega ministrstva so iz te množice terenskih dokumentov izdelali številna poročila za slovensko komunistično vodstvo in del tega pošiljali tudi v zvezno Udbo. Kot piše Omerza v omenjeni knjigi, je bila zelo pomembna uporaba registriranih virov in sodelavcev – po domače so jim rekli špiclji, ovaduhi, v jugoslovanski vojski pa so jim pravili cinkaroši. Razlika med njimi pa je bila ta, da je vir samo poslušal in opazoval, medtem ko je bil sodelavec višja ovaduška kategorija, ker je tudi provociral, širil dezinformacije, napeljeval k določenim aktivnostim, sodeloval pri nekaterih akcijah doma in v tujini. Registrirani viri in sodelavci so vsi dobili kodna imena, da bi tako tajna policija zaščitila njihovo identiteto v primeru obveščevalnega vdora v udbovsko dokumentacijo. Omerza po navadi za obe kategoriji uporablja skupen izraz konfidenti Udbe, še posebej zato, ker včasih ni mogoče potegniti jasne meje med obema skupinama. Kot pri svojem raziskovanju še ugotavlja Omerza, so viri velikokrat napredovali v sodelavce, dosti virov in sodelavcev pa so po določenem času odstranili iz registra Udbe. Znano je, da so udbovci konfidente pridobivali na temelju pripadnosti socialističnemu režimu, prav tako pa je Udba ogromno konfidentov pridobila tudi v zaporih, kjer so si tako zaporniki pridobili boljši status, krajšo kazen ali celo izpustitev iz zapora.

Poročilo o morilcu Trobcu tudi Kučanu

Kot zanimivost v povezavi z zaporniki in Udbo, naj navedemo izseček, poslan komunističnemu vrhu Slovenije, kamor je kot predsednik socialistične skupščine spadal tudi Milan Kučan. Omerza je v omenjeni knjigi objavil tajno poročanje z dne 14. septembra 1979 o serijskem morilcu Metodu Trobcu, kjer lahko najprej beremo o vrstah njegovih kaznivih dejanj, med njimi, kako je oropal Ano Levičnik iz Ljubljane in Jovanko Kondič iz Titograda (današnja Podgorica), pa tudi o tem, kako so mu pri hišnih preiskavah zasegli veliko število predmetov, ki jih je pridobil s tatvinami. Med drugim so Trobcu zasegli 324 predmetov v vrednosti 200.000 dinarjev, ukradenih v Metalki Ljubljana, kjer je bil Trobec zadnji dve leti zaposlen kot voznik viličarja v skladišču. V poročilu lahko še preberemo, da so »med najdenimi predmeti našli tudi osebne stvari treh žensk iz Ljubljane, ki so dalj časa pogrešane in je bilo za njimi razpisano iskanje. Nekatere indikacije so kazale, da bi bil Trobec lahko morilec. Da bi preverili te indice in izbrali dokaz za umor, je bila 11. 9.1979 opravljena hišna preiskava ter preiskava drugih prostorov in okolice hiše v Dolenji vasi 22 pri Polhovem Gradcu. V krušni peči med pepelom, gnojnični jami in odlagališču smeti so bili najdeni ostanki ožganih človeških kosti, za katere meni sodnomedicinski inštitut, da pripadajo trem osebam. Najdeni so tudi drugi predmeti (verižica, sponke, gumbi in drugo), ki bodo pripomogli k identifikaciji žrtev. Svojci pogrešanih treh žensk so nekatere zasežene predmete prepoznali«. In še: »Metod Trobec je po mnenju izvedenca Psihiatrične klinike v Ljubljani psihopatska osebnost. Obdolženec je bil že zaslišan in je navedel, da so neke druge osebe zažgale dve ženski v njegovi krušni peči. Preiskava je v toku. V naslednjih dneh bo dano novinarjem uradno sporočilo.«

Fantastična količina udbovskih poročil

Da pa bi bralci omenjene knjige dobili vsaj približno občutek o obsegu delovanja slovenske Udbe, avtor knjige Igor Omerza zapiše podatek iz leta 1987 za obdobje, v katerem je bil Milan Kučan politični voditelj »te tajne in makrobne asociacije«. V splošnem poročilu za to obdobje lahko beremo, da je Udba strogo nadzorovala sovražno delovanje 1096 oseb in še 15.516 z njimi bolj ali manj povezanih posameznikov. Poleg tega so opravili še 6.659 popolnih preverk in 94.048 delnih preverk. Skupaj so torej v ena letu obdelovali in obdelali slabih 120.000 oseb! To raboto je opravljalo okoli 700 udbovcev in okoli 3.500 špicljev. V istem poročilu je navedeno še, da so tajni politični policaji izdelali 1.262 obvestil slovenskemu komunističnemu vodstvu (takrat je bil Kučan najviše rangirani slovenski komunist), namenjenih političnemu razreševanju in preprečevanju nadaljnje sovražne aktivnosti. Ustvarili so torej več kot tri poročila na dan.

> »Zakaj Dolanc vedno poljubi Starega (Tita, op.p.), ko prideta skupaj? Zato, da proba, če je še topel!«

Leta 1969 prvo poročanje Udbe Kučanu

Prvo poročanje Udbe Kučanu je iz novembra 1969. Tega leta je pisatelj Boris Pahor v Trstu izdal knjigo Odisej ob jamboru, ki je govorila o nacionalnem vprašanju in tam kritiziral Edvarda Kardelja. »Ker je bil Kardelj zaščitena žival v matici, so Pahorju, prvič, od takrat naprej nadeli kodno ime zalezovanja Jambor in drugič, začeli knjigo pleniti na meji, po poštah, po domovih.« O tem je Omerza že pisal v obsežni knjigi Boris Pahor v žrelu Udbe. Sicer pa se je Milan Kučan leta 1976 prvič pojavil v udbovskih dokumentih z imenom in priimkom, in to ne kot prejemnik, ampak kot nastopajoča oseba. 14. aprila tega leta je namreč ljubljanski tajni policaj Korado Komparič sestavil zapis »Remc Tone – razgovor z direktorjem Franto Komelom«. Dokument je Korado poslal tajnemu policaju Ja-

In kdo je bil Franta Komel? Omerza zapiše, da je bil Komel partizan in dolgoletni direktor Zavoda za statistiko.

nezu Poru. Zakaj prav njemu – Por je delal v kranjski Udbi –, Omerzi ni znano. Naj ob tem povemo, da je bil Tone Remc zelo aktiven državljan v prejšnji in propadli socialistični Sloveniji, danes pa je žal pozabljen, čeprav je bil celo član kolegija znamenitega Odbora za varstvo človekovih pravic oziroma tako imenovanega Bavčarjevega odbora. In kdo je bil Franta Komel? Omerza zapiše, da je bil Komel partizan in dolgoletni direktor Zavoda za statistiko. Na seznamu Centralna abecedna evidenca Republiškega sekretariata za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije oziroma krajše udba.net ima šifro stalnega vira, torej je bil konfident Udbe. Takole lahko beremo v enem izmed objavljenih razgovorov: »Tov. Komel je povedal, da je Remc bil na zdravljenju pri tov. Milčinskemu zaradi 'mesijanstva' – Remc ima občutek zveličanosti, na osnovi katere bi moral biti voditelj ljudstva. Tov. Kučan je obljubil Remcu posredovanje pri njegovem zdravljenju, vendar je Remc to odklonil. Remc ve, da je tov. Komel razgovarjal s tov. Kučanom in Savinom.« In še: »Pozitivni viri v Zavodu za statistiko, na katere se SDV lahko obrača, so: kadrovnik Klep Jože in pomočnik direktorja Mlinar Branko.«

Kučan obveščen tudi o Ziherlovem pogrebu

Po Omerzovih zapisih naslednje pojavljanje Milana Kučana kot persone in ne kot prejemnika najdemo v udbovskem dokumentu oziroma njegovi prilogi februarja 1976. Udbovec Viljem Rejc je namreč 12. februarja tega leta notranjemu ministru Marjanu Orožnu, šefu Udbe Janezu Zemljariču, podsekretarju na notranjih zadevah Branku Bračku in ljubljanski Udbi dostavil naslednjo »Informacijo«: »Dne 11 / 2-1976 ob 4.00 uri zjutraj je umrl v bolnici 'Petra Držaja' revolucionar in marksistični mislec Boris Ziherl. Iz bolnice je bil pripeljan na sodnomedicinski Inštitut na Zaloški cesti. Dne 12 / 2-1976 med 16. in 17. uro bo pripeljan na Žale v Nikolajevo mrliško vežo.« V nadaljevanju omenjene Informacije med drugim še izvemo, kdaj in kje bo žalna komemoracija, da bo tam glavni »govornik predsednik CK ZKS tov. France Popit« ter da bo Ziherl do groba pripeljan v spremstvu častne čete JLA. V prilogi je tudi spisek 45 posameznikov, ki sestavljajo »Odbor za pogreb Borisa Ziherla«. Odbor je bil imenovan 11. februarja 1976. V tej »izbrani množici« najdemo tudi Milana Kučana.

Potem najdemo omenjanje Kučana v udbovskih dokumentih šele novembra 1978. Takrat je tajni policaj Luka Vidmar – ta je čez slabo leto razstrelil del »Okrožnega domovinskega muzeja koroških brambovcev« v Velikovcu, a je hkrati ustrelil tudi sebe –, sestavil

»Informacijo« z datumom 22. november o obisku avstrijskega ambasadorja Ljubljani. Pri tem si je pomagal s sodelavcem Otom, prislušnim sredstvom in konceptom poročila avstrijskega konzula o poteku obiska. Kot še piše Omerza v knjigi, je dokument podpisal Stanislav Dovgan - Stane, takratni šef ljubljanskih udbovcev, in ga poslal zunanjemu oddelku Udbe.

V letu 1979 je tako imenovana Uprava za analitiko slovenskega notranjega ministrstva, ki je bila podaljšana roka Udbe,

Omerza je v omenjeni knjigi objavil tajno poročanje z dne 14. septembra 1979 o serijskem morilcu **Metodu Trobcu**.

Milan Kučan je bil nekaj let najpomembnejši slovenski komunistični politik, ki ga je Udba redno obveščala. Na fotografiji s **Stanetom Dovganom - Stanetom** leta 1987, takratnim šefom ljubljanskih udbovcev.

izdelala 33 informacij, ki obsegajo 436 strani in so bile vse poslane komunističnemu vrhu Slovenije, kamor je kot predsednik socialistične skupščine spadal tudi Milan Kučan. Poleg njega so take informacije dobivali še France Popit, Sergej Kraigher, Stane Dolanc, Edvard Kardelj, Andrej Marinc in člani »Republiškega sveta za varstvo ustavne ureditve« oziroma »Sveta za Udbo«, kot to imenuje Igor Omerza, ki dopiše, da je po Kardeljevi smrti 10. februarja 1979 začel dobivati tajne analitične izdelke še Viktor Avbelj.

O Zlobcih, Kreftu in vicih o »Starem«

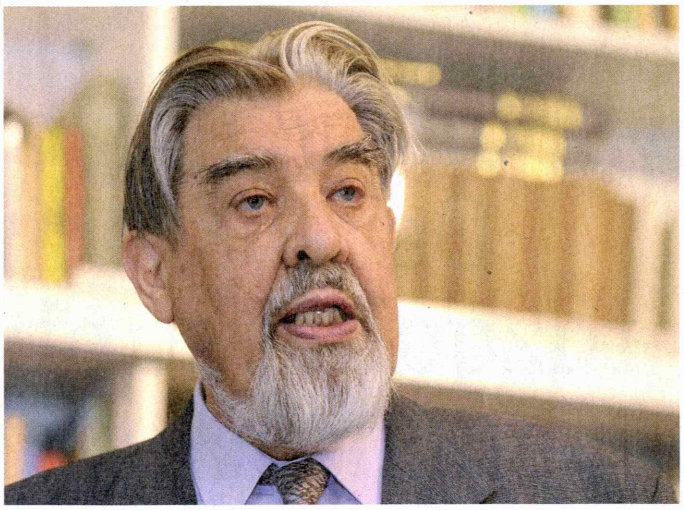
Kot zanimivost omenimo šesti izseček iz 23. aprila 1979, ko sta Ciril in Jaša Zlobec govorila o predsedniku zvezne konference ZSMJ Levu Kreftu. Ciril Zlobec je Jaši dejal, da se bosta srečala na kakšnem sestanku, če bo Jaša dobil službo na RTV, »še posebej pa, če ga bodo sprejeli v partijo«. Jaša je dejal, da ga »partija ne bo videla več«, saj se mu lahko zgodi to, »kar se je Levu Kreftu«. Kot je v dokumentih našel Omerza, naj bi bil Kreft namreč »v norišnici, dobil je živčni zlom na Malti, ko je bil na nekem kongresu, kjer so ga silili v neke mahinacije«. Kreft naj bi bil tedaj pobesnel, razgrajal in delal škandale. Jaša je, tako Omerza, dejal: »V bistvu ni znorel, prekipelo mu je vse do konca.« Ciril Zlobec pa je menil, da je za politika potrebna »posebna natura, tu se ne da nič posiliti«. Po njegovem mnenju je Lev Kreft »končal, ker s takimi živci ne more delati, za politiko pa so potrebni jekleni živci«. Jaša pa je k temu dodal: »In zelo debela koža in kosmata vest (...).«

Naj kot zanimivost citiramo še sedmi izseček iz 1. junija 1979, kjer »ekstremni informbirojevec Janez Jezeršek razlaga obiskovalcem, da je v Jugoslaviji »vse hudič vzel, proslav in naše uprave pa še ne«. In še: »Jezeršek pripoveduje tudi naslednja dva 'vica':

- Zakaj Dolanc vedno poljubi Starega (Tita, op. p.), ko prideta skupaj? Zato, da proba, če je še topel!
- Naši so protestirali preko ambasade, ker Rusi niso poslali delegacije na Kardeljev pogreb, pa so odgovorili, da res niso mogli, ko bo pa Stari umrl, bodo pa vsi prišli.«

Kučan in 57. številka Nove revije

O tem, da Omerza v omenjeni knjigi zavije tudi malce stran od neposrednega prikazovanja odnosa med Kučanom in Udbo, kjer predstavi svoj pogled na zadnji politični sestanek v življenju Josipa Broza Tita, ki se je odvijal na božični večer, 24. decembra 1979, smo obsežneje že pisali. Prav tako smo pisali tudi o »viskijadi«, ki bi jo gotovo zavidali tudi največji komiki, ter o tem, kako sta bolnemu Titu »pomagala« ameriški in ruski zdravnik in kako se je Cerkev pripravljala na njegovo smrt. Treba je omeniti, da glede pojavljanja Milana Kučana v dokumentih Udbe sledi do leta 1986 bolj kot ne premor. Takrat je o Kučanu veliko razmišljal nemški novinar Viktor Meier, po Udbi zalezovan pod imenom Toper (pred tem Žurnalist). Nato Omerza precej prostora posveti Kučanu in 57. številki Nove revije. Takoj ob izidu so se 16. februarja 1987 pri predsedniku slovenskih komunistov Milanu Kučanu zbrali Miloš Prosenc, Boris Majer, Jože Smole, Ciril Zlobec, Bogo Gorjan, Matjaž Kmecl, Adolf Bibič, Peter Bekeš, Josip Košuta, Bojana Hudales (opravičil se je Ciril Ribičič) in med drugim sklenili: »Tov. Smole (takrat šef socialistične fronte, op. p.) se mora dogovoriti z glavnimi in odgovornimi uredniki naših osrednjih občil, da izida nacionalne številke 'Nove revije' ne bodo najavljali oz. o njej poročali.« In še veliko več kot to. Po pričevanju Omerze je bil Kučan skupaj s sekretarjem ZKS Milošem Prosencem, glavni redaktor »Informacije« vodstva slovenskih komunistov o 57. številki, ki je bila 6. marca 1987 poslana v Beograd, v kateri piše, da preučujejo pravne možnosti za uvedbo kazenskega pregona zoper nekatere avtorje spornih prispevkov v 57. številki, mislila pa sta na Iva Urbančiča, Jožeta Pučnika in Franceta Bučarja. Se pa avtor v omenjeni knjigi seveda ukvarja tudi z afero JBTZ in dokazuje, da so Kučan in drugi komunistični voditelji vedeli, da so udbovci našli v tajnih preiskavah pri Janši neki vojaški dokument in da so vedeli, da se pripravlja aretacija Janeza Janše. Več o tem pa lahko preberete tudi v njegovi knjigi Igor Omerza: JBTZ – Čas poprej in dnevi pozneje. [D]

Po besedah **Cirila Zlobca** je Lev Kreft »končal, ker s takimi živci ne more delati, za politiko pa so potrebni jekleni živci«. Jaša pa je k temu dodal: »In zelo debela koža in kosmata vest (...).«

Kučan in drugi komunistični voditelji so vedeli, da se pripravlja aretacija **Janeza Janše**.

> Kučan je bil skupaj s sekretarjem ZKS Milošem Prosencem glavni redaktor »Informacije« vodstva slovenskih komunistov o 57. številki Nove revije.